

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Зданевич Лариси Володимирівни

на дисертаційну роботу Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій ученій раді зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження

Неспокійні, сповнені хвилювань події в сучасній Україні спонукають науковців і практиків переосмислити підходи до патріотичного виховання підростаючого покоління, зокрема дітей дошкільного віку. Адже саме почуття національного та патріотичного є чи не найбільшою вартістю людської душі. Як наголошував К. Ушинський: «Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку може завжди розраховувати виховання: це те, що ми звемо народністю. Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини, і ця любов дає вихованню надійний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами».

Як свідчать результати загальнонаціонального опитування «Україна під час війни. Зайнятість і доходи», проведеного соціологічною групою «Рейтинг», 85% українців вважають себе патріотами України, переважна більшість (90%) жителів не хотіла б виїхати за кордон на постійне місце проживання, і лише 9% (різних причин, головна з яких війна в Україні) виявляють таке бажання. У цих умовах постає необхідність розв'язання на державному рівні найгостріших проблем, пов'язаних з вихованням патріотизму та формуванням національної свідомості населення України як основи консолідації суспільства і зміцнення держави.

Метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. І щоб досягти цієї мети, виховати справжніх патріотів, необхідно починати саме з дітей дошкільного віку.

Відтак актуальність представленої на розгляд дисертація Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» не викликає сумніву. Тому тема дисертаційного дослідження Лушпай Тетяни Іванівни є досить важливою та актуальною, а її результати збагачують та конкретизують зміст дошкільної освіти. Усе це дозволило авторці визнати проблему виховання основ

патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України як пріоритетну.

Актуальним за таких обставин постає подолання *суперечностей* між: суспільною значущістю виховання основ патріотизму у старшому дошкільному віці й недостатнім рівнем осмислення вітчизняного досвіду й сучасного стану реалізації виховної діяльності в закладах дошкільної освіти; об'єктивною потребою в оновленні змісту, форм, методів і прийомів виховання основ патріотизму старших дошкільників й недостатнім методичним забезпеченням зазначеного процесу; доцільністю переосмислення історико-педагогічної спадщини кінця ХХ- початку ХХІ століття зі створення організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти й відсутністю його ретроспективного аналізу.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)».

Дисертаційна робота виконана в межах наукової роботи кафедр дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського «Теоретико-методичні засади формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в новій українській школі», (січень 2019 – грудень 2021 рр.), державний реєстраційний номер: 0119U000596; та кафедри педагогіки, психології та інклюзивної освіти з теми «Освіта ХХІ століття: теорія і практика в контексті гуманізму Василя Сухомлинського» (січень 2021 – грудень 2024 рр.), державний реєстраційний номер: 0121U109373. Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (протокол № 4 від 24.10.2022 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 29.11.2022 р.).

Результати дослідження упроваджено в освітній процес фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету (довідка № 06/24 від 17.10.2023 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 345/04 від 19.10.2023 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/2849 від 31.10.2023 р.), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 01-12/01/797 від 10.11.2023 р.).

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Лушпай Тетяни Іванівни, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження.

У процесі дослідження дослідницею *уперше* системно й цілісно *досліджено* організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття; науково коректно *розроблено* періодизацію трансформації змісту педагогічних ідей виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття у хронологічній послідовності;

здійснено аналіз суспільно-політичних та соціально-педагогічних передумов патріотичного виховання старших дошкільників упродовж досліджуваного періоду;

дисертанткою чітко *розроблено та обгрунтовано* організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття): концептуальне та нормативно-правове визначення змісту та очікуваних результатів виховання основ патріотизму старших дошкільників; забезпечення варіативності форм, методів, прийомів виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти України в досліджуваній період; оновлення змісту підвищення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти відповідно до нормативних вимог організації виховного процесу в досліджуваній період;

авторкою *здійснено проєктування* перспективи розвитку системи виховання основ патріотизму старших дошкільників в умовах інноваційного освітнього простору нової української школи та з метою підвищення рівня ефективності зазначеного процесу запропоновано розроблену експериментальну педагогічну модель ;

введено до наукового обігу архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ф. 166, оп. 17, спр. 122; оп. 17, спр. 78);

уточнено та обгрунтовано зміст ключових понять дослідження: «організаційно-педагогічні умови», «патріотизм», «патріотичне виховання», «виховання основ патріотизму старших дошкільників» «патріотична вихованість старших дошкільників»;

подальшого розвитку набули: історіографія проблеми дослідження, теорія загальної та дошкільної педагогіки, зокрема: теорія та практика виховання основ патріотизму старших дошкільників; структура, зміст, методи і форми виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в досліджуваній період.

Викликає схвалення те, що дослідницею чітко визначено та обгрунтовано *хронологічні межі дослідження* організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму у старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ- початок ХХІ століття) охоплюють період з 1991 до 2019 рр. (нижня межа (1991 р.) і верхня межа (2019 р.)).

Лушпай Тетяною Іванівною окреслено джерельну базу дослідження, яка становить: нормативно-правові документи загальнодержавного рівня;

архівні матеріали й документи; наративні джерела; інтерпретаційні джерела та інтернет-ресурси.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Лушпай Тетяни Іванівни *мета дослідження* полягає у розкритті теоретичних засад й організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття та проєктуванні експериментальної моделі підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ (с. 22 дис.).

Мета узгоджується із назвою дисертації, у її формулюванні містяться очікувані результати. Сформульовані п'ять *завдань дослідження*, для реалізації яких авторкою проаналізовано 295 наукових джерел, конкретизують шляхи і методи їх досягнення, визначають бачення авторкою перспективи їхньої практичної реалізації.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, науково цілісно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт. Дослідна база достатня для розробки експериментальної педагогічної моделі підвищення ефективності виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в умовах інноваційного простору нової української школи та для формулювання основних і часткових висновків.

Обраний дослідницею *комплекс методів дослідження* дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї достатньо обґрунтовані застосуванням *загальнонаукових* – аналіз, синтез, індукція і дедукція історико-педагогічного досвіду, зіставлення й порівняння для визначення спільного й відмінного в організаційно-педагогічних умовах виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти в кінці ХХ та на початку ХХІ століття, систематизація і класифікація законодавчих і нормативно-правових документів, узагальнення – для формулювання висновків; *конкретно-наукових* – історико-генетичний – для проведення структуризації історико-педагогічних джерел; конструктивно-генетичний – з метою здійснення періодизації розвитку патріотичного виховання в Україні на досліджуваному часовому відрізку, історико-структурний – для визначення логіки дослідження, зокрема його етапів і виявлення організаційних і процесуально-змістових особливостей на кожному з них, термінологічний аналіз спеціальної літератури для конкретизації ключових понять відповідно до предмета дослідження; *пошуково-бібліографічного* – для одержання інформації, систематизації наукової літератури з історіографії та джерельної бази дослідження; *історико-типологічного* – для з'ясування чинників, тенденцій та особливостей організації процесу виховання основ патріотизму

у старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ та на початку ХХІ століття; *системно-історичного* – для аналізу суспільно-історичних і соціально-педагогічних передумов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Практичне значення одержаних результатів

Не викликає сумніву практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає в розробці спецкурсу «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» та впровадженні його змісту у процес професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, 18 додатків. Дисертаційна робота містить 2 таблиці та 2 рисунка.

У **вступі** чітко обґрунтовано актуальність теми дослідження, стан її вивчення, виявлено суперечності, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні межі дослідження організаційно-педагогічних умов, джерельну базу дослідження, теоретичну основу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження (с. 18–30 дис.). Аналіз виконаних завдань доводить, що дисертантці вдалося всебічно розглянути теоретико-методологічні та практичні засади досліджуваної проблеми.

У **першому розділі** – «**Теоретичні засади виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)**» дисертанткою на основі аналізу вітчизняних науково-педагогічних джерел ґрунтовно вивчено історіографію проблеми та визначено *наукові підходи* методології історико-педагогічного дослідження, зокрема: *конкретно-історичний* (вивчення та викладення конкретних, вивірених фактів історії освіти в Україні досліджуваного періоду в широкому соціокультурному аспекті з подальшим їх аналізом); *формаційний* (оцінка проблеми дослідження в контексті соціально-економічної формації); *системно-історичний* (розгляд проблеми в єдності із середовищем, соціальним розвитком, запитам українського суспільства); *соціально-історичний* (врахування та відтворення всіх деталей та етапів досліджуваної проблеми, соціальних механізмів, які детермінують процес патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку, особливостей розвитку соціуму в Україні); *цивілізаційний* (взаємодії з урахуванням загальнолюдських, громадянських цінностей особистості), *культурологічний* (аналіз освіти та педагогіки через призму системоутворювальних культурологічних понять, таких як: українська

культура, культурні цінності, українські ідеали, норми, ціннісно-сміслові системи, ціннісні орієнтації); *праксеологічний* (проектування педагогами виховних цілей та взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу закладу дошкільної освіти), *аксіологічний* (виявлення ціннісно-сміслових орієнтирів національно-патріотичного виховання, громадянського виховання, громадянських почуттів); *парадигмальний* (генезис, трансформація досягнень і прогалин, логіки, умов і тенденцій, напрямів, закономірностей та альтернатив розвитку досліджуваного предмета); *синергетичний* (наукова інформація для відкриття нових світоглядних орієнтирів, таких як: цілісність, плюралізм (світоглядний, методологічний), відкритість пізнання).

Дисертанткою здійснено вдалу наукову спробу обґрунтувати сутність основних категорій і базових понять дослідження. Лушпай Тетяною Іванівною здійснено дефінітивний аналіз таких ключових понять дослідження як «патріотизм» та «патріотичне виховання» та зроблено висновок, що зазначена наукова категорія немає однозначного трактування, що пов'язано з різними позиціями авторів, а з іншого боку, з багатогранністю цих понять та різним їхнім тлумаченням на різних історичних етапах розвитку суспільства.

Дослідниця переконливо зазначає, що сучасний етап характеризується багатогранністю трактувань поняття «*патріотизм*», та виокремлює декілька підходів до його тлумачення: ідеологічний, соціально-філософський та педагогічний.

Узагальнивши наукові підходи вчених до розуміння ключового поняття дослідження, авторка трактує поняття «*виховання основ патріотизму старших дошкільників*» як організований, цілеспрямований процес засвоєння особистістю дитини громадянських почуттів, національних цінностей і норм культури, формування в неї національно-громадянської свідомості та самосвідомості, патріотичних переконань та поведінки на благо народу й держави, готовності до захисту Вітчизни.

Заслуговує на схвалення визначений Лушпай Тетяною Іванівною зміст поняття «*організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)*» як динамічний цілісний інтегрований педагогічний процес, який представляє собою сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених зовнішніх і внутрішніх обставин виховного середовища у закладі дошкільної освіти та є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й реалізації концептуального змісту, методів, організаційних форм з метою виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України у кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Авторкою належним чином охарактеризовано суспільно-історичні та соціально-педагогічні передумови виховання основ патріотизму старших дошкільників у досліджуваній період. Лушпай Тетяна Іванівна на основі системного аналізу наукових надбань виокремлює *три суперечливі процеси*, які були відчутними в духовно-культурному житті України досліджуваного

періоду: перегляд, переосмислення та переоцінка донедавна пріоритетних поглядів, орієнтирів, настанов поведінки; повернення традиційних цінностей національної культури, відтворення релігійних та національних форм світосприйняття; проникнення та адаптація на національному ґрунті нової системи цінностей.

У другому розділі – **«Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття)»** на основі історико-педагогічного аналізу Лушпай Тетяною Іванівною науково коректно визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття), зокрема: концептуальне та нормативно-правове визначення змісту та очікуваних результатів виховання основ патріотизму старших дошкільників; забезпечення варіативності форм, методів, прийомів виховання основ патріотизму дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти в досліджуваний період; оновлення змісту підвищення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти відповідно до нормативних вимог організації виховного процесу в досліджуваний період.

Авторкою у хронологічній послідовності здійснено аналіз змісту, форм, методів виховання основ патріотизму старших дошкільників у досліджуваний період засобами порівняльного аналізу.

Заслуговує на увагу та схвалення розкриття дослідницею тенденцій розвитку системи дошкільної освіти впродовж кінця ХХ – початку ХХІ століття у контексті виховання основ патріотизму старших дошкільників, зокрема: створення законодавчо-нормативної бази дошкільної освіти; оновлення змісту дошкільної освіти; навчально-методичне забезпечення народознавчого змісту патріотичного виховання; переорієнтація освітнього процесу на основі особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного підходів та впровадження інноваційних методів виховання особистості дитини та підготовки майбутнього вихователя закладів дошкільної освіти.

Дослідниця робить висновок про те, що провідні тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти на засадах Концепції Нової української школи мають спільні методологічні підходи до організації освітнього процесу, зокрема: гуманізм як норма поваги до особистості; визнання самоцінності кожного вікового періоду; врахування індивідуальних психологічних особливостей, інтересів, здібностей дитини; врахування досягнень попереднього етапу розвитку дитини; формування і розвиток пізнавальних, психічних процесів, громадянських почуттів, спрямованості на соціальну активність, конструктивну вмотивованість поведінки, позитивну самооцінку, толерантність.

Тетяною Іванівною окреслено перспективи виховання основ патріотизму старших дошкільників України в умовах упровадження нової української школи.

Позитивним є те, що дисертантка для виховання основ патріотизму старших дошкільників радить застосовувати інноваційну авторську «Інтегровану особистісно-орієнтовану технологію у закладах дошкільної освіти та у початковій школі» професора С. Якименко (з 1994 по 2020 рр. – проведено експеримент по впровадженню авторської інтегрованої технології: Всеукраїнський рівень (за наказом МОН України №27 від 20.01.03). Регіональний рівень (за наказом управління освіти і науки Миколаївської облдержадміністрації №331 від 21.06.03) (Додаток Л).

На особливе схвалення заслуговує те, що Лушпай Тетяною Іванівною вивчено особливості планування змісту патріотичного виховання старших дошкільників на основі варіативної освітньої програми «Світ, в якому Я живу», врахувавши інтегрований підхід, який базується на об'єднанні п'яти сфер життєдіяльності: «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і культура», «Людина, наука і техніка», «Людина і Всесвіт» (Додаток М).

Також з метою визначення перспективи розвитку системи патріотичного виховання старших дошкільників у контексті забезпечення її наступності в Новій українській школі, дослідницею було здійснено аналіз зазначеної педагогічної проблеми на веб-сайтах закладів дошкільної освіти різних регіонів України.

Окремо варто відзначити описані та проаналізовані Тетяною Іванівною як традиційні методи, засоби і прийоми (наочні (ілюстрація, демонстрація), словесні (перегляд, обговорення фотоматеріалів, розповідь-пояснення, бесіда) та й інтерактивні (метод «Коло ідей», метод інтеграції змісту і видів діяльності, навіювання, переконання та ін.); веб-квест «Україна очима дітей», рольові ігри, показ онлайн-карт України, відео-мультфільму «Квітуха Україна», презентація «Мальовнича Україна», розгадування кросворду «Вітчизна», використання лепбуків тощо.

Особливо вражає своєю різноманітністю і авторські форми роботи з вихователями ЗДО: семінар-практикум «Організація патріотичного виховання дітей в умовах освітнього середовища ЗДО», брейн-ринг «Народна педагогіка про патріотичне виховання дошкільників», майстер-клас «Організаційно-педагогічні умови патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку», а також розробка робочої програми навчальної дисципліни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Тут простежуються новаторські розробки авторки, які вирізняються оригінальністю, дієвістю і водночас високою результативністю.

Незаперечну наукову цінність має розробка авторської експериментальної педагогічної моделі підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ (рис. 2.7.), котра містить такі

основні блоки: *концептуально-цільовий* (мета та завдання); *методологічний* (наукові підходи, загальні принципи виховання, специфічні принципи, принципи педагогіки партнерства); *змістово-технологічний* (спрямованість змісту, організаційно-педагогічні умови, методи, форми та засоби); *результативний* блок включає компоненти (знаннєвий, мотиваційний, діяльнісний), критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний діялісно-поведінковий) з відповідними показниками, рівні (початковий, середній, достатній, високий) та очікуваний результат.

Дослідниця акцентує увагу на тому, що в контексті розвитку перспективи дотримання принципів наступності та безперервності між дошкільною освітою та новою українською школою щодо патріотичного виховання старших дошкільників пріоритетом в організації освітнього процесу має стати ідея розвитку дитини, зокрема старшого дошкільного віку, а центром – оновлення змісту, форм і методів зазначеного процесу.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено в поточних та **загальних висновках**. Виклад матеріалу в пропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер і прикладне значення.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база, розроблені Лушпай Тетяною Іванівною, можуть скласти підґрунтя для подальших наукових розвідок з історії педагогіки, а матеріал історико-педагогічного дослідження доцільно використати в укладанні навчальних програм з історії педагогіки, теорії і методики виховання, спецкурсів і спецсемініарів; написанні підручників і посібників, навчально-методичної літератури для закладів вищої освіти педагогічного спрямування; підготовці навчально-методичної літератури та оновлення контенту змістових модулів лекційних занять, проведенні практичних занять з майбутніми вихователями з навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи у закладах дошкільної освіти»; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Основні результати дослідження представлено у 13 публікаціях, з яких 4 статті у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях, 7 – апробаційного характеру; а також апробовано в доповідях на науково-практичних конференціях: 7 міжнародних та 2 Всеукраїнських.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі їхнього обговорення на 7 міжнародних та 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

**Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації.
Дотримання академічної доброчесності**

За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація та анотація відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення анотації та дисертації – ідентичні. Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Лушпай Тетяни Іванівни, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання:

1. У дослідженні визначено наукові підходи методології історико-педагогічного дослідження, з-поміж яких синергетичний, завдяки якому, як пише дисертантка на с. 37, «отримали наукову інформацію з уже відомих джерел для відкриття нових світоглядних орієнтирів, таких як: цілісність, плюралізм (світоглядний, методологічний), відкритість пізнання, що дозволило глибше зрозуміти історико-педагогічний процес у досліджуваній період». Водночас означений підхід не знайшов належного висвітлення в дисертаційній роботі.

2. У змістовому наповненні поняття «організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» дисертантка виокремлює сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених зовнішніх і внутрішніх обставин виховного середовища у закладі дошкільної освіти. Водночас у тексті дисертації їх не розкрито.

3. Однією з організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в досліджуваній період Т. Лушпай визначає – оновлення змісту підвищення професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти відповідно до нормативних вимог організації виховного процесу в досліджуваній період. У зв'язку з цим цікаво, який зміст вкладає авторка у поняття «професійна компетентність вихователя»?

4. Третє завдання дослідження передбачало з'ясувати суспільно-історичні та соціально-педагогічні передумови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. У науковій новизні суспільно-історичні вже мають назву суспільно-політичних. Бажано пояснити, це одне й теж або різне?

5. Хронологія є важливою складовою історико-педагогічної розвідки. Не досить зрозуміло, чому дисертантка визначені нею хронологічні межі дослідження організаційно-педагогічних умов виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ-початок ХХІ століття) завершує 2019 роком? Крім того, на с. 35 дисертації авторка подає другий історичний період за В. Кульчицьким, який охоплює добу незалежності (1991–2019 рр.). Виникає запитання: що нового дисертантка внесла у свою періодизацію?

6. У дослідженні дисертанткою на с. 172, рис. 2.1. подано графічну авторську експериментальну педагогічну модель підвищення ефективності процесу виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України в інноваційному просторі НУШ, що обіймала чотири блоки: концептуально-цільовий, методологічний, змістово-технологічний, результативний. І це позитивно. Але на нашу думку у змісті дисертації не в повній мірі описані всі компоненти даної графічної моделі, зокрема рівні. За цих уточнень модель стала би більш досконалою та інформативнішою. Крім того, дана модель відображає специфіку спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, і тому бажано було б перенести її у додатки і подати як напрям подальшого дослідження щодо підготовки майбутніх вихователів ЗДО до означеної проблеми.

Висловлені зауваження певною мірою мають дискусійний характер і не зменшують загальної позитивної оцінки виконаної роботи.

Загальний висновок

Проведений аналіз дисертаційної роботи, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Лушпай Тетяни Іванівни «Організаційно-педагогічні умови виховання основ патріотизму старших дошкільників у закладах дошкільної освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН Україна № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її авторка **Лушпай Тетяна Іванівна** заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Лариса ЗДАНЕВИЧ

Підпис Лариси Зданевич засвідчую

Завідувач канцелярією ХГПА

Марія СМОЛА

